

**ДОНЕЦЬКИЙ ЮРИДИЧНИЙ ІНСТИТУТ МВС УКРАЇНИ
КАФЕДРА СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН**

**ЛЮДИНА – СУСПІЛЬСТВО – ДЕРЖАВА.
ПРАВА ТА ОБОВ’ЯЗКИ: ІСТОРІЯ
ПИТАННЯ ТА СУЧАСНИЙ СТАН**

*матеріали
Всеукраїнської наукової конференції
28 жовтня 2016 року*

Кривий Ріг – 2016

ББК 67.5(4Укр).00

УДК 342.7

Л 93

*Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради
Донецького юридичного інституту МВС України
(протокол №3 від 30.11.2016 року)*

Редакційна колегія:

Голова:

Бесчастний В.М. – ректор Донецького юридичного інституту МВС України, професор, доктор наук з державного управління

Заступник голови:

Мозуляк О.О. – проректор інституту Донецького юридичного інституту МВС України, кандидат юридичних наук, підполковник поліції

Відповідальний секретар:

Сабельникова Т.М. – доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін, доцент, кандидат філологічних наук

Члени редакційної колегії:

Баланаєва О.В. – доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін, кандидат філологічних наук;

Новікова О.О. – доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін, кандидат філологічних наук;

Мамонова О.І. – старший викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін, кандидат педагогічних наук

Л 93 Людина – суспільство - держава. Права та обов'язки: історія питання та сучасний стан: Матеріали Всеукраїнської наукової конференції, м. Кривий Ріг, 28 жовтня 2016 року / Упорядники: – Кривий Ріг : ДЮІ МВС України, 2016. – 302 с.

Збірник містить матеріали Всеукраїнської наукової конференції «Людина – суспільство - держава. Права та обов'язки: історія питання та сучасний стан», яка відбулася 28 жовтня 2016 року на базі Донецького юридичного інституту МВС України (м. Кривий Ріг). У публікаціях розкриваються питання взаємовідносин між громадянином та державою, генези та розвитку прав і свобод людини, їх практичної реалізації у міжнародних та вітчизняних нормативно-правових актах, актуальні проблеми вітчизняного законодавства та становлення Національної поліції України. Матеріали подаються в авторській редакції.

УДК 342.7
ББК 67.5(4 Укр).00

© ДЮІ МВС України, 2016
© автори доповідей, 2016

Вахат О.І. Механізм правового регулювання правоохоронної та правозахисної діяльності в умовах формування громадянського суспільства	192
Вовк Г.В. Формування стресостійкості як основного чинника психологічної підготовки поліцейських	195
Кізіль М.А., Южека Р.С. Актуальні проблеми захисту прав і свобод людини і громадянина в діяльності Національної поліції України	198
Мухіна Г.В. Спілкування як основа ефективної взаємодії поліцейського і громадянина	200
Негодченко В.О. Шляхи оптимізації адміністративного законодавства, яке регулює поведження з інформацією з обмеженим доступом в органах Національної поліції України	204
Панченко О.І. Проблема визначення відшкодування розміру моральної шкоди, завданої поліцейськими	207
Федоровська Н.В. Спілкування працівника патрульної поліції з учасниками масових акцій у конфліктних ситуаціях	210
СЕКЦІЯ 6. ПРАВА ТА СВОБОДИ ЛЮДИНИ В НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТАХ: МІЖНАРОДНА ТА ВІТЧИЗНЯНА ПРАКТИКА	215
Бойченко А.А. Особенности электронных петиций в Украине	215
Вергун М.В. До питання про правовий статус дитини за сімейним законодавством України	218
Ємельянова А.Г. До питання про стан реалізації права на петицію: аспекти деліктоздатності	221
Заїка Ю.О. Право на спадкування в системі конституційних прав громадянина України	224
Заставна М.Д. Право особи на сім'ю як одне з основних особистих немайнових прав	226
Лізунова О.Д. Роль принципів інформаційного забезпечення виборів у реалізації виборчих прав громадян	229
Лозо О.В. Рекреаційний ландшафт: право на відпочинок чи обов'язок охороняти довкілля?	232
Орлов В.В. Європейські стандарти публічних інвестицій у діяльність суб'єктів виборчого процесу	236
Скубіліна А.В., Кваско Ю.Ю. Зайнятість населення в Україні: проблеми та шляхи їх подолання	239
Чернега В.М. Науково-практичні проблеми тлумачення деяких оціночних понять у сімейному праві	242
Яковлева Т.К. Психологічні особливості особистості неповнолітнього правопорушника	246
СЕКЦІЯ 7. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРАВА: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА	250

[Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні дані. – Київ: Ukrstat.org, 2016. – Режим доступу: http://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2006/tp/sz_br/sz_br_u/arh_kzbr_m_u.htm (дата звернення 03.10.2016) – Назва з екрана.

5. Кількість активних підприємств за регіонами України та видами економічної діяльності. Державна служба статистики [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні дані. – Київ: Ukrstat.org, 2016. – Режим доступу: https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2014/kap/kap_u/kap_u13.htm (дата звернення 03.10.2016) – Назва з екрана.
6. Основні показники ринку праці. Державна служба статистики [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні дані. – Київ: Ukrstat.org, 2016. – Режим доступу: https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2007/tp/ean/ean_u/osp_rik_b_07u.htm (дата звернення 03.10.2016) – Назва з екрана.

Чернега В.М.

Київський університет імені Бориса Грінченка

НАУКОВО-ПРАКТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ТЛУМАЧЕННЯ ДЕЯКИХ ОЦІНОЧНИХ ПОНЯТЬ У СІМЕЙНОМУ ПРАВІ

Деякі «формули» оціночних понять, що містяться в основному джерелі сучасного сімейного права не можуть одержати схвалення. Наголосимо на тому, що поняття «аморальна поведінка» та «негідна поведінка» не є тотожними, перше з них ширше за змістом. Узагальнюючи тлумачення поняття «негідна поведінка у шлюбних відносинах», можемо дійти висновку, що цим формулюванням лише частково обіймається така поведінка учасника шлюбних відносин, яка суперечить моральним засадам суспільства. Конструкція «негідна поведінка у шлюбних відносинах» звужує потенціал припису ч. 5 ст. 75 Сімейного кодексу України (далі – СК України) та повною мірою не відбиває потреб правозастосовної практики.

Поняття «аморальна поведінка» є ширшим за змістом і охоплює всі прояви невідповідних дій (бездіяльності) суб'єкта, які не координуються з моральними засадами суспільства. До того ж, у деяких інших нормах СК України застосовано саме термін «аморальна поведінка». Так, за ч. 2 ст. 161 СК України орган опіки та піклування або суд не можуть передати дитину для проживання з тим із батьків, хто не має самостійного доходу, зловживає спиртними напоями або наркотичними засобами, своєю аморальною поведінкою може зашкодити розвитку дитини. Особа, яка відмовилася від шлюбу, не зобов'язана відшкодувати другій стороні затрати, понесені у зв'язку з приготуванням до реєстрації шлюбу та весілля, якщо відмова від шлюбу була викликана, зокрема, аморальною поведінкою нареченої, нареченого (абз. 2 ч. 3 ст. 31 СК України). Тому враховуючи його доцільність

та з метою узгодження законодавчої термінології пропонуємо внести такі зміни до СК України: по-перше, ч. 5 ст. 75 викласти в такій редакції: «Права на утримання не має той з подружжя, хто *аморально* поведився у шлюбних відносинах, а також той, хто став непрацездатним у зв'язку із вчиненням ним умисного злочину, якщо це встановлено судом»; по-друге, п. 2 ч. 2 ст. 268 СК України викласти в такій редакції: «Суд може звільнити вітчима, мачуху від обов'язку по утриманню падчерки, пасинка або обмежити його певним строком у разі *аморальної* поведінки у шлюбних відносинах матері, батька дитини».

Вимагає також нашої уваги законодавча конструкція «надзвичайно невігідне матеріальне становище», у яке відповідно до ч. 4 ст. 93 СК України шлюбний договір не може ставити когось із подружжя. Глумачення такого становища віддане на розсуд суб'єкта правозастосування, критерієм для чого виступатимуть справедливість, добросовісність, розумність, моральні засади суспільства. Адже в об'єктивній дійсності ця правова конструкція може мати чимало варіацій. Як зазначають фахівці, «в одному випадку 1/10 може мати мізерну грошову вартість, у другому – становитиме солідний масток» [4, с. 227].

Легального визначення категорії «надзвичайно невігідне матеріальне становище» немає. А таке формулювання є прикладом термінологічного перевантаження. Так, слово «невігідний» означає: який не дає вигоди, прибутку комусь; втратний; який не йде на користь; несприятливий [6, с. 533]. У той же час, слово «матеріальний» означає пов'язаний з володінням певною власністю, з прибутками, заробітком, грошима [6, с. 466]. Це дає підстави для висновку, що, формулюючи зміст ч. 4 ст. 93 СК України, законодавець допустився помилки. З одного боку, з лінгвістичної точки зору невіправдано разом із терміном «невігідний» вживати термін «матеріальний». З другого, – шлюбним договором можуть регулюватися виключно майнові відносини між їх учасниками. Тому така консолідація термінів втрачає і юридичний сенс. Тож краще скористатися формулюванням «*надзвичайно невігідне становище*». У зв'язку з цим пропонуємо внести відповідні зміни до ч. 4 ст. 93 СК України та викласти її в такій редакції: «Шлюбний договір не може зменшувати обсягу прав дитини, які встановлені цим Кодексом, а також ставити одного з подружжя у *надзвичайно невігідне становище*».

Науковці пропонують закріпити в законі орієнтовний перелік ситуацій, які б підтверджували наявність у шлюбному договорі умов, що ставлять одного з подружжя у надзвичайно невігідне матеріальне становище, як-от: позбавлення одного з подружжя права на все майно, що набуватиметься у шлюбі; відмова одного з подружжя від майбутньої заробітної плати на користь другого з них. Такі умови необхідно розглядати як відмову від своїх конституційних прав [8, с. 6]. Аналогічні пропозиції зроблено і в інших працях [1, с. 6].

І. В. Жилінкова зазначала, що таке становище може виникати, якщо за умовами шлюбного договору у разі поділу майна подружжя вся нерухомість передаватиметься одному з них, натомість другий буде отримувати рухоме майно незначної вартості; може виникнути також ситуація, коли один із подружжя бере на себе явно обтяжливі обов'язки, наприклад, зобов'язується у разі розірвання шлюбу утримувати колишніх дружину або чоловіка, його дітей та близьких родичів тощо [5, с. 315].

Вкрай несприятливим визнається таке становище, яке є значно гіршим, порівняно з тим, як його визначає закон [7, с. 29]. Тому «умови шлюбного договору можуть погіршити становище одного з подружжя, порівняно з тим, що є в законі, *але лише до певної межі*» [3, с. 204]. Очевидно, автори мають на увазі істотне погіршення становища порівняно із законним правовим режимом. Однак «істотне погіршення» є такою ж оціночною категорією, як і «надзвичайно невігідне матеріальне становище»; отже, перше з них не здатне бути критерієм для визначення змісту другого.

Прагнення роз'яснити цю категорію втілене в законопроекті від 25 червня 2012 р. «Про внесення змін до Сімейного кодексу України (щодо шлюбних договорів)» (реєстраційний номер № 10668). У ньому пропонується доповнити ч. 4 ст. 93 СК України абзацом такого змісту: «Надзвичайно невігідне матеріальне становище слід вважати таким, якщо за умовами договору у разі поділу майна подружжя, все майно передаватиметься одному з них, натомість другий буде отримувати майно незначної вартості; відмова одного з подружжя від майбутньої зарплати на користь одного з них; коли один із подружжя бере на себе явно обтяжливі обов'язки (зобов'язується у разі розірвання шлюбу утримувати свою колишню дружину (чоловіка), її (його) дітей та близьких родичів, третіх осіб); не повинно обмежувати права та дієздатність дружини та чоловіка» [2].

Насамперед, видається некоректним говорити про те, що «*все майно передаватиметься одному з них, тоді як другий буде отримувати майно незначної вартості*», бо можливо другий із подружжя також одержує «майно незначної вартості»? Сумніви викликає і формулювання «*відмова від майбутньої зарплати*». Вимагає уточнення й «*обтяжливість*» обов'язку утримувати дружину, чоловіка, бо за певних обставин такий обов'язок існує й на основі закону.

У СК України не встановлено саме таких претензій до змісту шлюбного договору, проте існує загальна вимога ч. 1 ст. 9 СК України про те, що сімейно-правовий договір не може суперечити СК України, іншим законам та моральним засадам суспільства, а обмеження право- чи дієздатності на основі договору суперечить закону. Разом із тим, за вимогами ст. 93 СК України шлюбний договір не може регулювати особисті відносини подружжя, а також особисті відносини між ними та дітьми (ч. 3), зменшувати обсягу прав дитини, а також ставити одного з подружжя у надзвичайно невігідне матеріальне становище (ч. 4).

Таким чином, у науці сімейного права не досягнуто єдності щодо змісту поняття «надзвичайно невідне становище». Однак, на нашу думку, цього і неможливо досягти, а спроби законодавчого тлумачення такого поняття суперечать його призначенню як оціночної категорії, яка потребує індивідуального підходу в кожній окремо взятій життєвій ситуації. Відправною ж точкою для оцінювання умов шлюбного договору і визначення, чи ставлять вони особу в надзвичайно невідне становище має бути відповідність цих умов вимогам справедливості, добросовісності, розумності, моральним засадам суспільства. Нехтування морально-правовими принципами при визначенні умов шлюбного договору зумовлює оспорюваність такого правочину.

Література:

1. Гаро Г. О. Шлюбний договір як інститут сімейного права України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Г. О. Гаро; НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. – К., 2012. – 20 с.
2. Про внесення змін до Сімейного кодексу України (щодо шлюбних договорів): Законопроект від 25 червня 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=43848/
3. Ромовська З. В. Сімейний кодекс України: наук.-практ. комент. / З. В. Ромовська. – К.: Вид. Дім «Ін Юре», 2003. – 581 с.
4. Ромовська З. В. Українське сімейне право: підруч. [для студ. вищ. навч. закл.] / З. В. Ромовська. – К.: Правова єдність, 2009. – 500 с.
5. Сімейний кодекс України: наук.-практ. комент. / [І. В. Жилінкова, В. К. Антошкіна, Н. А. Д'ячкова, В. Ю. Москалюк, Я. В. Новохатська]; за ред. І. В. Жилінкової. – Х.: Ксилон, 2008. – 855 с.
6. Сучасний тлумачний словник української мови: 100 000 слів / за заг. ред. д-ра філол. наук, проф. В. В. Дубічинського. – Х.: ВД «ШКОЛА», 2011. – 1008 с.
7. Титаренко Е. П. Содержание брачного договора / Е. П. Титаренко // Нотариус. – 2008. – № 5. – С. 25-29.
8. Ульяненко О. О. Шлюбний договір у сімейному праві України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / О. О. Ульяненко; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2003. – 17 с.

Фоміна О.О. – доцент кафедри економічної теорії Донецького національного університету економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського, кандидат економічних наук

Хопта О.С. – здобувач Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Чернега В.М. – старший викладач кафедри публічного та приватного права Київського університету імені Бориса Грінченка, кандидат юридичних наук

Четвериков І.О. – старший викладач кафедри філософії і соціально-гуманітарних дисциплін Херсонського державного аграрного університету

Чеховська М.М. – завідувач кафедри національної безпеки Національної академії СБ України, доктор економічних наук, професор

Чорнобай П.О. – доцент кафедри історії та політичної теорії ДВНЗ «Національний гірничий університет», кандидат історичних наук, доцент

Шаповал Л.І. – доцент кафедри цивільного права і процесу Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

Шаповал Л.І. – доцент кафедри цивільного права і процесу Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

Шевченко О.С. – науковий співробітник Національної академії внутрішніх справ

Штефан А.С. – завідувач сектора авторського права відділу авторського права і суміжних прав Науково-дослідного інституту інтелектуальної власності НАПрН України, кандидат юридичних наук

Шульженко І.В. – завідувач кафедри гуманітарних і правових дисциплін Донецького національного університету економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського, кандидат юридичних наук, доцент

Шурупова К.В. – доцент кафедри філософії і соціальних наук ДВНЗ «Криворізький національний університет», кандидат юридичних наук, доцент

Шустрова К.В. – доцент кафедри історії України та правознавства ДВНЗ «Криворізький державний педагогічний університет», кандидат юридичних наук

Южека Р.С. – студент Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Яковлева Т.К. – слухач магістратури Донецького юридичного інституту МВС України